

INNEHÅLL

1. FÖRE NÄRINGSFRIHETEN

1.1 EKONOMISKA VERKSAMHETSFORMER I AGRARSAMHÄLLET

- 1.1.1 Olaus Magnus och den inbördes hjälpen
- 1.1.2 Lagbildningarna
 - 1.1.2.1 By och byalag
 - 1.1.2.2 Samägande och samdrift i lantbruket
 - 1.1.2.3 Arbetsbyten
 - 1.1.2.4 Arbetsinvandringar och arbetslag
 - 1.1.2.5 Skeppslag och bondeseglation
 - 1.1.2.6 Bergsmän och bergslag
 - 1.1.2.7 Fiskelagen
- 1.1.3 Sockenmagasinen
- 1.1.4 Brandstod och brandförsäkring
- 1.1.5 Försvar och kommunikationer

1.2 SAMVERKAN UNDER SKIFTANDE VILLKOR

- 1.2.1 Samfund i omvandling
 - 1.2.1.1 Förändringsagenter
 - 1.2.1.2 Skatterna
 - 1.2.1.3 Samhället och lagbildningarna
 - 1.2.1.4 Ståndssamhällets avveckling
- 1.2.2 Det stadsekonimiska systemet
 - 1.2.2.1 Handeln
 - 1.2.2.2 Stadspolitikernas framväxt
 - 1.2.2.3 Marknaderna
 - 1.2.2.4 Hantverket
- 1.2.3 De ekonomiska doktrinerna
 - 1.2.3.1 Merkantilismen
 - 1.2.3.2 Fysiokraterna
 - 1.2.3.3 Doktrinerna i Sverige
 - 1.2.3.4 Den tidiga landsbygdsindustrin
 - 1.2.3.5 Näringsfrihet och självhjälp 1846
- 1.2.4 Kropotkin, Hasslöf och den inbördes hjälpen
 - 1.2.4.1 Samverkans guldålder
 - 1.2.4.2 Nedgång och pånyttfödelse
 - 1.2.4.3 Samverkan och konkurrens
 - 1.2.4.4 En ofullbordad ansats
 - 1.2.4.5 Olof Hasslöf och allmogens lagbildningar

1.3 EKONOMISKA INITIATIV INOM HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPEN

- 1.3.1 Hushållningssällskapens tillkomst
- 1.3.2 Samköpsverksamheten
 - 1.3.2.1 Fröhandeln i Värmland
 - 1.3.2.2 Handelsverksamhet inom andra hushållningssällskap
- 1.3.3 Erik Gustaf Geijer och Robert von Kraemer
- 1.3.4 Mönstersällskapet i Uppsala
 - 1.3.4.1 Varuanskaffningen
 - 1.3.4.2 Fröhandeln
 - 1.3.4.3 Nyodlingar
 - 1.3.4.4 Försäkringsföretag
 - 1.3.4.5 Andra varor
 - 1.3.4.6 Lantbruksmöten
 - 1.3.4.7 Skogsvård
 - 1.3.4.8 Lantbruksutbildning
 - 1.3.4.9 Hushållningsnämnderna
 - 1.3.4.10 Von Kraemer och hungeråren
- 1.3.5 Lagunda och Hagunda varuanskaffningsbolag
 - 1.3.5.1 Tillkomsten
 - 1.3.5.2 Bolagsreglerna
 - 1.3.5.3 Verksamheten
 - 1.3.5.4 Motsättningarna kring bolaget
 - 1.3.5.5 En efterföljare?
- 1.3.6 Storsjöfisket på Västkusten

1.4 SOCIALEKONOMISKA VERKSAMHETER

- 1.4.1 Landshypoteksrörelsen växer fram
 - 1.4.1.1 En långsam start
 - 1.4.1.2 Förebilder i Tyskland
 - 1.4.1.3 Principer och organisation
 - 1.4.1.4 Hypoteksbankens tillkomst
 - 1.4.1.5 Lantbruksmötet
 - 1.4.1.6 Utvecklingen under 1800-talets senare del
- 1.4.2 Fattigdomsfrågan
 - 1.4.2.1 Den sociala balansen rubbas
 - 1.4.2.2 Den sociala frågan och lantbruket 1838-49
 - 1.4.2.3 En tysk modell
 - 1.4.2.4 Georg Swederus och den europeiska fattigdomen
 - 1.4.2.5 Generaldebatten 1850
 - 1.4.2.6 Utvecklingen efter 1850
 - 1.4.2.7 Ett seglivat projekt

1.5 DEN LIBERALA REVOLUTIONEN

- 1.5.1 Frigörelse och omvandling
- 1.5.2 Associationerna som redskap
- 1.5.3 Omvandlingsprocessen
- 1.5.4 Gripenstedt
- 1.5.5 Lantbrukets associationer
- 1.5.6 Revolutionen i årtal

1.6 KLUSTRET I UPPSALA

- 1.6.1 Geijer, samköpstraditionen och hushållningssällskapen
- 1.6.2 Geijer och associationerna
- 1.6.3 Två associerade släktkretsar
- 1.6.4 Fredrika Bremer i USA och England
- 1.6.5 Uppföljarna

1.7 FRÅN LAG TILL ASSOCIATIONER

2 BOLAGSKOOPERATIONEN

2.1 BOLAGSLAGEN OCH DE MEDLEMSÄGDA FÖRETAGEN

- 2.1.1 1848 års bolagslag
- 2.1.2 De bolagskooperativa företagen

2.2 BONDEÄGDA BY- OCH BOLAGSMEJERIER

- 2.2.1 Andelsmejeriets förhistoria
 - 2.2.1.1 Ett förbisett skeende
 - 2.2.1.2 Mejerier för folket
 - 2.2.1.3 Den schweiziska modellen
 - 2.2.1.4 Ett förslag i Västernorrland
 - 2.2.1.5 Schweiz och Norge
- 2.2.2 Bymejerierna i Sverige
 - 2.2.2.1 Tillkomst och omfattning
 - 2.2.2.2 Västerbotten föregångare
 - 2.2.2.3 Fortsättning i Jämtland och Västernorrland
 - 2.2.2.4 Lantbruksmötena
 - 2.2.2.5 Organisationen
- 2.2.3 Internationella kontakter
 - 2.2.3.1 Utvecklingen i Schweiz och Tyskland
 - 2.2.3.2 Utländska impulser
 - 2.2.3.3 Svenska utvecklingsbidrag

- 2.2.4 Bolagsmejerierna
 - 2.2.4.1 Utvecklingen 1865-81
 - 2.2.4.2 Privata mejeriföretag
 - 2.2.4.3 Expansionsperioden efter 1880
 - 2.2.4.4 De bolagskooperativa mejerierna
 - 2.2.4.5 Riksbolagsprojektet 1894
- 2.2.5 Start med oklar färdriktning

2.3 ARBETAREFÖRENINGARNA OCH KOOPERATIONEN

- 2.3.1 Förebilder och propaganda
 - 2.3.1.1 Tyska ansatser
 - 2.3.1.2 Produktionsföreningar
 - 2.3.1.3 Engelska förebilder
 - 2.3.1.4 Introduktören G K Hamilton
 - 2.3.1.5 C E Ljungberg och Sällskapet för arbetareföreningars främjande
 - 2.3.1.6 Ljungberg, Krook och landsbygden
 - 2.3.1.7 Geijer, Bremer och Hedlund
- 2.3.2 De folkägda handelsföretagen
- 2.3.3 Samverkansfrågorna
- 2.3.4 Produktionsföretagen
- 2.3.5 Folkbankerna
- 2.3.6 Andra kooperativa företag
- 2.3.7 En splittrad utveckling

2.4 DE BONDEÄGDA HANDELSBOLAGEN

- 2.4.1 Abraham Rundbäck - den förste bolagskritikern
 - 2.4.1.1 Rundbäck och hushållningssällskapen
 - 2.4.1.2 Föreningar och bolag
 - 2.4.1.3 Kapital för utveckling
- 2.4.2 De praktiska resultaten
- 2.4.3 Teori och praktik
- 2.4.4 Bondeägda handelsföretag
 - 2.4.4.1 Landsbygden och näringsfriheten
 - 2.4.4.2 Handelsbolagen
 - 2.4.4.3 Registrerade och oregistrerade företag
 - 2.4.4.4 En svensk linje

2.5 SÅG- OCH KVARNBOLAGEN

- 2.5.1 Skogen får värde
- 2.5.2 Skellefteå ångsågsaktiebolag
 - 2.5.2.1 Företaget

- 2.5.2.2 Johan Sidén - en pionjär för skogsägaresamverkan
- 2.5.2.3 Sidénbolagets kooperativa miljö
- 2.5.3 Allmogeägda såg- och kvarnbolag 1865-94
- 2.5.4 Hybrid med potential

2.6 ANDRA FOLKÄGDA LANDSBYGDDBOLAG

- 2.6.1 Hammarskjölds redovisning
- 2.6.2 Lantbrukarägda slakterier
- 2.6.3 Övriga bolag

2.7 KOOPERATION PÅ SVENSKA

3. ANDELSTANKENS GENOMBROTT

3.1 UTVECKLINGEN I TYSKLAND

- 3.1.1 Förindustriella organisationsformer
- 3.1.2 Raiffeisens väg till Kooperationen
 - 3.1.2.1 Völgörenhetsföreningarna
 - 3.1.2.2 Självhjälpen tar över
 - 3.1.2.3 Raiffeisen före 1870
- 3.1.3 Strid och samverkan
 - 3.1.3.1 Raiffeisen som federativ pionjär
 - 3.1.3.2 Systemstriden - stad mot land
 - 3.1.3.3 Raiffeisen går vidare
 - 3.1.3.4 Den tyska lantbrukskooperationen splittras
 - 3.1.3.5 Wilhelm Haas och hans organisationer
- 3.1.4 Teori och praktik
 - 3.1.4.1 Raiffeisens samhällssyn
 - 3.1.4.2 Andelssamhället
 - 3.1.4.3 Principerna
 - 3.1.4.4 Schulze-Delitzsch och Haas
 - 3.1.4.5 En handledning från 1886
- 3.1.5 Organisationernas framväxt
 - 3.1.5.1 Lantbrukskooperationen omkring 1870
 - 3.1.5.2 En tidig doktorsavhandling
 - 3.1.5.3 Kooperativt lantbruk
 - 3.1.5.4 Inköpsföreningarna
 - 3.1.5.5 Verksföreningar
 - 3.1.5.6 Försäljningsföreningar
- 3.1.6 Framgång och splittring

3.2 IDÉSPRIDNING TILL SVERIGE

- 3.2.1 Tidiga förebud
- 3.2.2 Pionjärföreningar
 - 3.2.2.1 Föreningen på Falan
 - 3.2.2.2 Initiativ i Örebro län
 - 3.2.2.3 Tierps lantmannaförening
- 3.2.3 Den tyska introduktionen
 - 3.2.3.1 Lennart Klebergs rapport
 - 3.2.3.2 Johan Leffler och Lantbruksmötet 1886
 - 3.2.3.3 Staël von Holsteins förslag
 - 3.2.3.4 Halvar Tisells förslag
 - 3.2.3.5 Spannmålshandeln i akademien
 - 3.2.3.6 Tysklands år
- 3.2.4 Lantbruksklubbar och inköpsföreningar
- 3.2.5 Den första storföreningen
- 3.2.6 Idéer och verklighet

3.3 ANDELSRÖRELSEN I DANMARK

- 3.3.1 En landsbygdsbaserad konsumentkooperation
- 3.3.2 Andelsmejerierna
- 3.3.3 Andelsslakterierna
- 3.3.4 Äggexporten
- 3.3.5 Avelsföreningarna
- 3.3.6 Inköpsföreningarna
- 3.3.7 Kreditföreningar och andelsbanker
- 3.3.8 Andra andelsföretag
- 3.3.9 Andelsudvalget - en ideell samverkansorganisation
- 3.3.10 En egen modell

3.4 FRAMSTEGENS FÖRETAGSFÖRM

- 3.4.1 Två avgörande årtionden
- 3.4.2 Den nya tidens företagsform
- 3.4.3 Danska exempel
- 3.4.4 K F Lundin, Gustaf Liljhagen och andelsmejerierna
- 3.4.5 Samarbetsförsök
- 3.4.6 Andelsmejerirörelsen under 1890-talet
- 3.4.7 I framstegets tjänst

3.5 RINGRÖRELSEN

- 3.5.1 Brännvinskungen som filantrop
- 3.5.2 Program och organisation
- 3.5.3 Ringrörelsen i praktiken

- 3.5.4 Smith och lantbruket
- 3.5.5 En originell skapelse

3.6 1895 ÅRS FÖRENINGSLAG

- 3.6.1 1885 års utredning
- 3.6.2 Förslaget
- 3.6.3 Beslutet
- 3.6.4 Sammanhanget

3.7 KOOPERATIVA MILJÖER OCH IDÉBÄRARE

- 3.7.1 Drivkrafter i Europa
- 3.7.2 Idéspridning i Sverige
- 3.7.3 Aktörer i Sverige
- 3.7.4 Svenska nätverk
- 3.7.5 Kronologi och geografi

4. ERÖVRINGEN AV LOKALSAMHÄLLET

4.1 IDÉERNA SOM DRIVKRAFT 1895-1915

- 4.1.1 Lagen och verkligheten
- 4.1.2 Agrarrörelsen och Kooperationen
- 4.1.3 Ett kejsarligt projekt
- 4.1.4 Välfärdsliberala idéer och initiativ
- 4.1.5 Ett handtag från staten
- 4.1.6 E O Arenander och Gustaf Leufvén
- 4.1.7 Idéer och idébärare

4.2 UTBREDNINGEN I SIFFROR 1897-1911

- 4.2.1 Statistiken splittras
- 4.2.2 Socialstyrelsens statistik
 - 4.2.2.1 Registrerade och upplösta föreningar 1897-1911
 - 4.2.2.2 Arbetarkooperationen
 - 4.2.2.3 Lantbrukskooperationen
- 4.2.3 Lantbruksstyrelsens statistik
 - 4.2.3.1 Uppkomst och utformning
 - 4.2.3.2 Olikheter mellan de båda statistikerna
 - 4.2.3.3 Upplösningsfrekvensen
 - 4.2.3.4 Oregistrerade föreningar
 - 4.2.3.5 Nybildningen 1897-1911
 - 4.2.3.6 Den geografiska fördelningen

4.2.4 Utvecklingen under den första föreningslagen

4.3 LANTMANNAFÖRENINGARNA – EN ORGANISERING FRÅN MITTEN

- 4.3.1 En framgångsrik agitation
- 4.3.2 Lantmannaförbundet i Västernorrland
- 4.3.3 Centralföreningen i Skåne - en stilbildare
- 4.3.4 Bolag i Blekinge
- 4.3.5 Samkooperation i Halland
- 4.3.6 Ett branschblandat storföretag i Gävle
- 4.3.7 Kronan på föreningsverket
- 4.3.8 En ny generation träder fram

4.4 JORDBRUKSKASSERÖRELSENS TILLKOMST

- 4.4.1 Svenska Lantmännens Föreningsblad
- 4.4.2 SLFs och A K Eckerboms upplysningskampanj
- 4.4.3 Sparbanksspåret
- 4.4.4 I utredningskvarken - 1908 och 1911 års förslag
- 4.4.5 Von Seths utredning
- 4.4.6 Opinionsbildning i utredningsskedet
- 4.4.7 Förankringsarbete
- 4.4.8 Riksdagsbeslutet
- 4.4.9 En epilog
- 4.4.10 En utdragen tillkomstprocess
- 4.4.11 De första femton åren

4.5 ANDELSMEJERIerna – MARKNADEN SOM ORGANISATIONSFORMARE

- 4.5.1 Exportföreningarna
- 4.5.2 Mjök till gruvorna
- 4.5.3 Stockholmsmarknaden
- 4.5.4 Örebro och Karlskrona
- 4.5.5 Andelsmejerierna inför 30-talet
- 4.5.6 Kontrollföreningarna
- 4.5.7 Mejerinäringen på nya vägar

4.6 ANDELSSLAKTERIERNA

- 4.6.1 Andelstanken slår igenom
- 4.6.2 Några ledande principer
- 4.6.3 Slakterierna i föreningspressen
- 4.6.4 Mälareprovinsernas slakteriförening
- 4.6.5 En nordisk specialitet

4.7 SKOGSÄGARE GÅR SAMMAN

- 4.7.1 Skogen får värde
- 4.7.2 Ekonomiska organisationer
 - 4.7.2.1 Tidiga initiativ
 - 4.7.2.2 Tumningsstriden vid Ljungan
 - 4.7.2.3 Centralföreningar i Värmland och Ångermanland
 - 4.7.2.4 Försäljningssamarbete i Gävleborg
 - 4.7.2.5 Nya försök i Medelpad och Jämtland
 - 4.7.2.6 Bred ansats i Örebro län
 - 4.7.2.7 Tredje gången gillt i Västernorrland
- 4.7.3 Ideella organisationer
 - 4.7.3.1 De första försöken
 - 4.7.3.2 Småland tar ledningen
 - 4.7.3.3 Skogsvårdsrörelsens expansion
- 4.7.4 Tidningen Skogsägaren och rörelsens ändamål
- 4.7.5 Utvecklingen i Norge och Finland
- 4.7.6 Sågföreningarna
- 4.7.7 Mellan marknad och skogsvård

4.8 SAMVERKAN FÖR LJUS OCH KRAFT

- 4.8.1 De första försöken
- 4.8.2 Tidiga andelsföretag
- 4.8.3 Alfred Ekström och landsbygdselektrifieringen
- 4.8.4 Några vanliga modeller
- 4.8.5 Tidiga landsbygdsvärd
- 4.8.6 Samarbete på riksplånet
- 4.8.7 Systemstriden 1922
- 4.8.8 Utvecklingen i Tyskland och Danmark
- 4.8.9 Låget efter den första elektrifieringsvågen
- 4.8.10 Elföreningarna i siffror
- 4.8.11 Riksförbundets upplösning och SALs elsektion
- 4.8.12 Utveckling med flera kraftfält

4.9 BINÄRINGARNA

- 4.9.1 Brännvinsbränningen
- 4.9.2 Stärkelsefabrikerna
- 4.9.3 Betodling och sockertillverkning
- 4.9.4 Fukt- och grönsakshandeln
- 4.9.5 Ägghandeln
- 4.9.6 Fröhanteringen
- 4.9.7 Hemslöjden

- 4.9.8 Torvhanteringen
- 4.9.9 Ett brett spektrum

4.10 LIVSMEDEL I PARTI OCH MINUT

4.10.1 FÖREGÅNGARE I NORDAMERIKA

- 4.10.1.1 Kooperativ försäljning i USA före 1920
- 4.10.1.2 1920-talets genombrott
- 4.10.1.3 Capper-Volsteadlagen
- 4.10.1.4 Utvecklingen i Kanada
- 4.10.1.5 Läget 1930
- 4.10.1.6 Axel Stensgård och vetepolema

4.10.2 KOOPERATIV FÖRSÄLJNING I SVERIGE

- 4.10.2.1 Marknader i förändring
- 4.10.2.2 Tidiga initiativ
- 4.10.2.3 Sveriges Jordbrukareförbund och försäljningsföreningarna
- 4.10.2.4 Nils Wohllins utredning
- 4.10.2.5 Föreningar kring spannmålen
- 4.10.2.6 Matpotatisförsäljningen
- 4.10.2.7 Mellanhandssakkunniga och livsmedelshandeln
- 4.10.2.8 En kooperativ lösning
- 4.10.2.9 Privathandelns organisering
- 4.10.2.10 Vetepoolen
- 4.10.2.11 En marknad i obalans

4.11 SVERIGES ALLMÄNNA LANTBRUKSSÄLLSKAP (SAL)

- 4.11.1 Bakgrund och tillkomst
- 4.11.2 Lantbruksbokföringen och SALs driftsbyrå
- 4.11.3 Övriga byråer
- 4.11.4 Annan verksamhet
- 4.11.5 Förebilden DLG
- 4.11.6 Mot en ny tid
- 4.11.7 En rikssamordnare

4.12 FASTIGHETS- OCH DRIFTFÖRENINGAR

- 4.12.1 Lantbrukskooperationen och egnahemsrörelsen
- 4.12.2 Samlingslokaler på landsbygden
- 4.12.3 Maskinsamverkan

4.13 IDEOLOGI OCH SAMVERKAN

- 4.13.1 Strid eller samverkan - mellankooperativa relationer före 1930
- 4.13.2 Det kooperativa lokalsamhället
- 4.13.3 Kooperativa andelscentralen
- 4.13.4 Karl Petander och den kooperativa teorin
- 4.13.5 Alternativ eller korrektiv

4.14 INFÖR 30-TALET

- 4.14.1 Kooperationen i centrum
- 4.14.2 Mellanhandssakskunniga
- 4.14.3 SCBs utredning
- 4.14.4 Principfrågor
- 4.14.5 Föreningsstock och medlemskår
- 4.14.6 SCBs kartläggning

4.15 OFFENSIV MED FÖRHINDER

5. TABELLER